

Het pensioenvenijn zit in het staartrisiko: laten we anders zorgen voor de sterken der sterken

ILLUSTRATIE: HEIN DE KORT VOOR HET FINANCIËLE DAGBLAD

Fieke van der Lecq is onder andere hoogleraar Pensioenmarkten aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Reageer via expert@fd.nl.

Radiofenomeen Barend Barendse presenteerde in de jaren zeventig van de vorige eeuw op zaterdagmiddag een radioprogramma waarin felicitaties van luisteraars aan luisteraars werden overgebracht. Naast de langgehuwden betrof dit jarigen: niet de 'sterken' die 70 werden of de 'zeer sterken' die 80 werden, maar de 'sterken der sterken' die de 90 waren gepasseerd werden vaak uitbundig gefeliciteerd. Negentig worden, dat was heel wat.

Tegenwoordig komt die hoge leeftijd veel vaker voor. Dat is vaak goed nieuws, maar kost ook geld. Vanuit het perspectief van pensioenfondsen (en pensioenverzekeraars) gaat het om de resterende levensverwachting van mensen op de pensioenleeftijd. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceerde op 1 november de prognose van de resterende levensver-

wachting op 65-jarige leeftijd. Die was in 1950 ongeveer 14,5 jaar, in 2000 ongeveer 17,5 jaar en zal rond 2040 rond de 22,5 jaar liggen. Nog even en het wordt gewoon om tot de 'sterken der sterken' te behoren. De stijging gaat ook sneller: van 3 jaar in 50 jaar naar 5 jaar in 40 jaar.

De demograaf James Vaupel vergelijkt al jaren de levensverwachting van landen. In 1814 had Zweden met 45 jaar de hoogste levensverwachting en nu is dat Japan met bijna 90 jaar. De resterende levensverwachting vanaf pensioenleeftijd is hoger, want dan tellen mensen die eerder zijn overleden al niet meer mee. Vaupel ontdekte dat de sterftkans tegenwoordig minder gelijkmatig is door het leven heen, maar zich concentreert rond de verwachte eindleeftijd. Mensen overlijden dus vaker op ongeveer dezelfde leeftijd, bijvoorbeeld rond de negentig in Japan.

Dit is de dubbele vergrijzing: er komen meer ouderen en zij worden steeds ouder. Daarbij observeert Vaupel dat het ouder worden grotendeels in relatieve gezondheid plaatsvindt, waardoor in veel beroepen langer kan worden doorgewerkt, eventueel met medicijngebruik.

Wat betekent dit voor de pensioenleeftijd? Geleidelijk verschuift het perspectief van het aantal jaren dat iemand moet werken voor het pensioen naar het aantal jaren dat iemand pensioen gaat ontvangen. Die laatste indicator bepaalt immers hoeveel pensioenen gaan kosten. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Oeso) houdt het verwachte aantal jaren pensionering bij en dat getal loopt sterk uiteen tussen landen. In 1970 was het voor Ierland en Japan veelal lager dan 10 jaren, terwijl

dat nu richting de 20 jaren gaat. In Italië werd in 2016 gemiddeld 23 jaar gepensioneerd. Geen wonder dat dit land het slecht doet in de recente ranglijst van pensioenstelsels, waarin houdbaarheid een criterium is.

In Nederland is het aantal pensioenjaren opgelopen van rond de 14 jaar in 1970 naar ruim 22 jaar toen de vut volop werd gebruikt, waarna het is afgenomen naar rond de 21 in 2016. Wij mogen dit jaar de ranglijst aanvoeren, want onze pensioenleeftijd gaat meegroeien met de resterende levensverwachting.

VERLAGING UITKERING

Het stelsel kan ook betaalbaar blijven door de pensioenuitkering te verlagen. In 2012 publiceerde het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) een studie van econoom Arjan Soede over de mate waarin ouderen tevreden waren met hun pensioen. Daarin werd opgemerkt dat mensen minder uitgeven naarmate ze ouder worden. Hun actieradius wordt kleiner en ze trekken zich terug, bijvoorbeeld vanwege een afnemende gezondheid. Daarom lijkt het niet nodig om collectieve pensioenen in de uitkeringsfase te indexeren.

Er kan een verzekering worden ontwikkeld voor wie wel indexatie wil blijven ontvangen. Dit is vooral interessant voor ouderen die nog lang buitenshuis actief blijven. Aangezien dit veelal hoger opgeleiden zijn, hoeft dit niet uit de gezamenlijke pensienpot te worden betaald. Deze sterken der sterken kunnen hun indexatiewens individueel bijverzekeren.

Een verdergaande maatregel betreft het stopzetten van de pensioenuitkering op zekere leeftijd. Bij wijze van voorbeeld zouden de 90-plussers geen

pensioen meer krijgen. Dit klinkt heel cru, maar hoeft dat niet te zijn.

In plaats daarvan zou er een landelijke pensioenregeling voor 90-plus komen, waarbij mensen een centraal bepaalde toeslag op de AOW ontvangen. Hun totale uitkering zou toereikend moeten zijn voor de rond die leeftijd gangbare levensstandaard, zodat ze het pensioenfonds niet meer nodig hebben. Indachtig de afnemende uitgaven, zou het kunnen dat de AOW met zo'n toeslag voor veel 90-plussers toereikend is. Mensen zullen op die leeftijd vaak kleiner gaan wonen en geen grote uitgaven meer doen. Dan moeten de zorgkosten wel langs andere weg worden gefinancierd, ook de langdurige verzorging.

Voor pensioenfondsen zou het veel uitmaken als ze van dit 'staartrisiko' verlost zijn. Juist dit gedeelte van de kansverdeling leidt tot dure risico's voor de fondsen: het venijn zit in de staart. Daar is sprake van omgekeerde solidariteit, want vooral hoogopgeleiden worden zo oud. Een landelijke 90-plusregeling zou dan ook logischerwijs worden gefinancierd via de hoogste belastingschijf.

TABOES DOORBREKEN

We werken langer door, maar de verwachte pensioenperiode wordt nog niet veel korter. Dat geeft reden tot het overwegen van diverse soorten maatregelen. Geen indexatie voor ingegane uitkeringen en een landelijke regeling voor de 'sterken der sterken' zijn voorbeelden van zulke maatregelen. Ze vergen anders denken, durf om taboes te slechten en zorgvuldigheid in de afwegingen en vormgeving. Hopelijk kan dit kabinet daartoe nog een aanzet geven.

In 1814 had Zweden met 45 jaar de hoogste levensverwachting en nu is dat Japan met bijna 90 jaar